נוֹחַ לוֹ – עדיף לו לְאָדָם שֶׁיִּבָּא עַל פֶּסֶק אֵשֶׁת אִישׁ, וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים, שהלבנת פני חבירו חמורה יותר מפסק איסור אשת איש. וּמְנָא לָן – מהיכן למד רבי יוחנן כן, מִדְּדָרַשׁ רָבָא, דְּדָרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב בענין שונאי דוד שלעגו לו, (תהלים לה טו) 'וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֱסְפוּ עָלַי נְכִים וגו', קָרְעוּ וְלֹא דָמּוּ' – בשביל 'צלעי' דהיינו אשתי בת שבע שנשאתיה בעוד שהיתה ספק מגורשת, שמחו ולעגו עלי על כך, וְאָמַר דָּוִד לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁאִם הָיוּ מְקֹרָעִים בְּשָׂרִי לֹא הָיָה דָּמִי שׁוֹתֵת לָאָרֶץ, לפי שכבר נשפך בשעה שהלבינו פני, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִין בְּנִגְעִים וְאֳהָלוֹת ואינם עוסקים בדיני עריות, אוֹמְרִים לִי לרמז על חטאי, דָּוִד, הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ מִיתָתוֹ בַּמֶּה, וַאֲנִי אוֹמֵר לָהֶם כתשובה ללעגם, אמנם הבא על אשת איש מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, אך וַיְשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל הַמַּלְבִּין אֶת פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

מימרא נוספת בענין הלבנת חבירו ברבים: (ואמר) [אָמַר] מַר זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שמימרא זו אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיִּפֹּל עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים. וּמְנָא לָן, מִתָּמָר, דִּכְתִיב כאשר אמרו ליהודה שתמר הרה לזנונים וציוה לשורפה באש (בראשית לח כה) 'הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ אָנֹכִי הָרָה' – בעוד שהיא מוצאת לשריפה שלחה תמר ליהודה לומר לו שהיא הרה לאותו האיש שהחותמת והפתילים האלה שייכים לו. ולא אמרה בפירוש שהרה ליהודה ובכך היתה מצילה עצמה, אלא העדיפה לומר זאת בדרך רמז כדי שיודה, ואם לא היה מודה היתה נשרפת ולא היתה מביישתו ברבים.

דרשה בענין איסור הונאת חבירו: אָמַר רַב חָנָנָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, מַאי דִּכְתִיב (ויקרא כה יז) 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ', ולא נאמר 'אחיו', ללמד עַם שֶׁאַתְּךָ בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת אַל תּוֹנֵהוּ – איסור הונאת דברים אמור במי שמקיים תורה ומצוות כמוך.

מימרא בענין הונאת אשתו: אָמַר רַב, לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בְּאוֹנָאַת אִשְׁתּוֹ, שלא לצערה, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁדַּמְעָתָהּ מְצוּיָה – שממהרת להוריד דמעות בצערה, אַף אוֹנָאָתָהּ קְרוֹבָה – עונש המאנה אותה קרובה וממהרת לבוא.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיּוֹם שֶׁנֶּחֱרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִנְעֲלוּ שַׁעֲרֵי תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כא כה) 'גַּם כִּי אֶזְעֵק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׁתַם תְּפִלָּתִי' – נעל הקב"ה שערי שמים שלא תיכנס תפילתי לפניו, וְאַף עַל פִּי שֶׁשַּׁעֲרֵי תְּפִלָּה נִנְעֲלוּ, שַׁעֲרֵי דְּמָעוֹת לֹא נִנְעֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לט יג) 'שִׁמְעָה תְפִלָּתִי ה' וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ' – מבקש אני ממך ה' שתשמע תפילתי ותאזין לשועתי, ובוטח אני שלנוכח דמעותי לא תחריש ותמלא בקשתי. הרי שרק משום דמעותיו היה בטוח שתעלה תפילתו.

וְאָמַר רַב כָּל הַהוֹלֵךְ – הרגיל ללכת בַּעֲצַת אִשְׁתּוֹ, נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כא כה) 'רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב וגו' אֲשֶׁר הִסְתָּה אתו אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ'. וכוונת הפסוק לתאר גודל רשעותו של אחאב שלא היה מי שהרשיע כמותו, ומבאר הפסוק שאיזבל אשתו היא שגרמה לו זאת.

רב פפא מקשה על דברי רב שאין ללכת אחר עצת אשתו: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, וְהָא אָמְרֵי אִינְשֵׁי – הלא שגור הפתגם בפי הבריות, 'אִיתְּתָךְ גּוּצָא נָתִין וְתִלְחוֹשׁ לָהּ' – אם אשתך קטנה כופף עצמך ולחש לה ותבקש לשמוע את עצתה. אביי מתרץ: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מה שאמר רב שאין לשמוע בעצתה, היינו בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא – בדברים שאינם קשורים לניהול הבית, וְהָא – ומה שאמרו לשמוע בעצתה, היינו בְּמִילֵּי דְּבֵיתָא – בדברים הקשורים לניהול הבית. לִישָׁנָא אָחֳרִינָא, הָא – מה שאמר רב שאין לשמוע בעצתה, היינו בְּמִילֵּי דְּשָׁמַיָּא – בענינים הקשורים לתורה ומצוות, וְהָא – ומה שאמרו לשמוע בעצתה, היינו בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא – בענינים אחרים שאינם קשורים לתורה ומצוות.

אָמַר רַב חִסְדָּא, כָּל הַשַּׁעֲרִים שדרכם עולה התפילה נִנְעֲלִים, חוּץ מִשַּׁעֲרֵי אוֹנָאָה – חוץ מאדם שצועק על הונאה שהונו אותו, שאין השער ננעל בפניו, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ז ז) 'הִנֵּה ה' נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ וּבְיָדוֹ אֲנָךְ'. ה'אנך' הוא חוט שבסופו משקולת שעל ידו מיישר הבונה את קיר האבנים, והוא משל למידת הדין הישרה שאינה מוסטת לצדדים, ואמר הנביא שה' ניצב על חומת הדין ובידו אנך לדון את ישראל לפי הדין ולא להבליג עוד. ויש לדרוש 'אנך' מלשון 'אונאה שלך', והיינו שה' ניצב ועומד על דבר האונאה לשמוע תלונתך ולהעניש עליה.

דרשה נוספת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַכֹּל – על כל העבירות נִפְרָע הקב"ה מעושה העבירה בִּידֵי שָׁלִיחַ, חוּץ מֵאוֹנָאָה שנפרע ממנו בעצמו, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר 'וּבְיָדוֹ אֲנָךְ', שהקב"ה בעצמו אוחז בידו מידת המשפט על האונאה, ולא נתנו לשליח.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שְׁלֹשָׁה – שלש עבירות אֵין הַפְרָנוּד נִנְעָל בִּפְנֵיהֶם – אין המחיצה שבין השכינה לצבא מעלה מסתירה אותן, כלומר שהקב"ה אינו מעלים עיניו מעבירות אלו, ותמיד הוא רואה אותם עד שמעניש העוברים עליהן, והם אוֹנָאָה וְגִלּוּל וַעֲבוֹדָה זָרָה. אוֹנָאָה, דִּכְתִיב 'וּבְיָדוֹ אֲנָךְ', והיינו שהאונאה בידו בכל עת וממשמש בה. גִּלּוּל, דִּכְתִיב (ירמיה ו ז) 'חָמָס וְשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל פָּנַי תָּמִיד' – מעשי החמס נשמעים לפני תמיד ואינם נסתרים ממני. עֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב (ישעיה סה ג) 'הָעָם הַמַּכְעִסִים אֹתִי עַל פָּנַי תָּמִיד [וגו']', ומבואר שכעס זה של העבודה זרה עומד לפניו ללא מחיצה המפסקת.

אָמַר רַב יְהוּדָה לְעוֹלָם יִהֵא אָדָם זָהִיר בְּתַבְוּאָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שלא תחסר, לפי שֵׁאֵין מְרִיבָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם, אֶלָּא עַל עִסְקֵי תְּבוּאָה, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמז יד) 'הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ' – כאשר הקב"ה ישביע בחיטים משובחים, אזי בביתך ישרור השלום. אָמַר רַב פָּפָּא, הֵיינוּ דְּאָמְרֵי אינשי – וזה כענין הפתגם השגור בפי הבריות, כְּמִשְׁלָם שַׁעֲרֵי מִכְּדָא – כאשר נגמרים השעורים מהכד, נָקִישׁ וְאָתֵי תִּינְרָא בְּבֵיתָא – המריבה נוקשת ומבקשת להכנס לבית.

וְאָמַר רַב חִינָּנָא בַּר פָּפָּא לְעוֹלָם יִהֵא אָדָם זָהִיר בְּתַבְוּאָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שלא תחסר, לפי שֶׁלֹּא נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל דַּלִּים אֶלָּא עַל עִסְקֵי תְּבוּאָה שחסרה להם, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו ג) 'וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם וְעָלוּ עָלָיו', וּכְתִיב בפסוק שאחריו 'וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וגו' וַיְשַׁחִיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ עַד בּוֹאֲךָ עַזָּה וְלֹא יַשְׁאִירוּ מִחְיָה בְּיִשְׂרָאֵל' וגו', וּכְתִיב לאחר מכן (שם ו) 'וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵי מִדְיָן', הרי שהדלות היא כתוצאה מהמחסור בתבואה.

(ואמר רבי) [אָמַר רַבִּי] חֶלְבּוֹ, לְעוֹלָם יִהֵא אָדָם זָהִיר בְּכִבּוּד אִשְׁתּוֹ, לפי שֵׁאֵין בְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כשהחזיר פרעה את שרה לאברהם (בראשית יב טז) 'וּלְאַבְרָם הֵטִיב בַּעֲבוּרָהּ' – הקב"ה היטיב לאברם בעבור שרה, על ידי מתנותיו של פרעה. וְהֵיינוּ דְּאָמַר לְהוּ רָבָא לִבְנֵי מָחוֹזָא – וכן אמר רבא לבני עירו מחוזא, אוֹקִירוּ לְנָשֵׁייכוּ כִּי הֵיכִי דְּתִתְעַתְּרוּ – כבדו את נשותיכם כדי שתתעשרו.

הגמרא מביאה מעשה שציערו אדם גדול בישראל ואיך פגעה מידת הדין מחמת כך: תָּנֵן הָתָם במשנה בכלים (פ"ה מ"י), חֻתְכוֹ חוּלְיוֹת – תנור שהיה עשוי מתחילה חוליות חוליות [טבעות עגולות] מחרס, וְנָתַן חוֹל בֵּין חוּלְיָא לְחוּלְיָא ובכך צירף את החוליות ועשה את התנור, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר משום שלדעתו אין לתנור זה דין כלי חרס, אלא דין כלי גללים וכלי אדמה שאינם מקבלים טומאה. וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין, שמאחר והחוליות עשויות מחרס, אין החול שבין החוליות מונע דין כלי חרס על התנור, כיון ששכבת הטיט שמורח סביב התנור מדביקה את החוליות, ונחשב התנור לכלי חרס.

צריך להיות מתפלל עם הצבור, היינו שהעניינים שצריך לברכם, שעליהם מתפלל, הרי הוא כולל אותם עם הצבור, ועל דרך מאמר רבותינו ז"ל כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית.

ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז

וְזֶה הוּא – ומחלוקת זו ידועה בשם 'תַּנּוּר שֶׁל עַכְנַאי'. מַאי עַכְנַאי – מדוע נקרא התנור כן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שֶׁהִקִּיפוּ דְּבָרִים כְּעַכְנָא זוֹ – שסובבו חכמים את רבי אליעזר בתשובות מכל צד, כנחש זה שדרכו לנוח כשגופו מעוגל וזנבו בתוך פיו, וְטִמְּאוּהוּ לתנור.

תָּנָא, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שהתווכחו רבי אליעזר וחכמים בדין זה, הֵשִׁיב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּל תְּשׁוּבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם וְלֹא קִבְּלוּ הֵימֶנּוּ. אָמַר לָהֶם רבי אליעזר, אִם הֲלָכָה כְּמוֹתִי חָרוּב זֶה יוֹכִיחַ על ידי שיעקר ממקומו, נֶעֱקַר חָרוּב מִמְּקוֹמוֹ למרחק מֵאָה אַמָּה, וְאָמְרֵי לָהּ שנעקר למרחק אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה. ואף על פי כן אָמְרוּ לוֹ חכמים, אֵין מְבִיאִין רְאָיָה מִן הֶחָרוּב.

חָזַר רבי אליעזר וְאָמַר לָהֶם, אִם הֲלָכָה כְּמוֹתִי אַמַּת הַמַּיִם יוֹכִיחוּ שלא יעברו כאן עוד. חָזְרוּ אַמַּת הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם – שזרמו בכיוון הפוך מזרימתם הרגילה. ואף על פי כן אָמְרוּ לוֹ חכמים, אֵין מְבִיאִין רְאָיָה מֵאַמַּת הַמַּיִם.

חָזַר רבי אליעזר וְאָמַר לָהֶם, אִם הֲלָכָה כְּמוֹתִי כּוֹתְלֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ יוֹכִיחוּ שיפלו. ואכן מיד הִטּוּ כּוֹתְלֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ לִיפּוֹל. נָעַר בָּהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר לָהֶם, 'אִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְנַצְּחִים זֶה אֶת זֶה בַּהֲלָכָה, אַתֶּם מַה טִּיבְכֶם להתערב בויכוח זה'. לֹא נָפְלוּ הכתלים מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְלֹא זָקְפוּ מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַעֲדַיִן הם מַטִּין וְעוֹמְדִין.

חָזַר רבי אליעזר וְאָמַר לָהֶם, אִם הֲלָכָה כְּמוֹתִי מִן הַשָּׁמַיִם יוֹכִיחוּ זאת. יָצְאָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מַה לָּכֶם אֵצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – מדוע מתווכחים הינכם עם רבי אליעזר, שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם. עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר, לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא – אין להכריע מחלוקת בדיני תורה על ידי הוראה מהשמים.

מבררת הגמרא: מַאי לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא – מדוע אין מכריעים מחלוקת באופן זה. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, לפי שֶׁכְּבָר נִתְּנָה תּוֹרָה מֵהַר סִינַי, וְאֵין אָנוּ מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל אם היא נגד הכתוב בתורה, שֶׁכְּבָר כָּתַבְתָּ בְּהַר סִינַי בַּתּוֹרָה 'אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת', ומאחר וחכמים חולקים על רבי אליעזר הלכה כמותם.

הגמרא מספרת שקיבל הקב"ה טענה זו: אַשְׁכְּחֵיהּ – מצאו רַבִּי נָתָן לְאֵלִיָּהוּ הנביא, אָמַר לֵיהּ רבי נתן לאליהו, מַאי עָבְיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּהַהִיא שָׁעְתָּא – מה עשה הקדוש ברוך הוא באותה שעה שהוכרעה ההלכה כחכמים. אָמַר לֵיהּ אליהו, קָא חָייֵךְ – שחק הקב"ה וְאָמַר, נְצָחוּנִי בָּנַי נְצָחוּנִי בָּנַי, במה שלא שמעו לבת קול והכריעו ההלכה על פי מה שכתוב בתורה.

הגמרא חוזרת לאותו היום שנחלקו רבי אליעזר וחכמים: אָמְרוּ בבית המדרש, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שבו נחלקו אם התנור טמא או לא, והמחלוקת היתה בענין הנוגע למעשה שהובא לפנידם, שנפל שרץ מת לתוך אויר תנור העשוי חוליות, ולאחר מכן נגעו מאכלים של תרומה טהורה בתנור, וְחִבְּרוּ כָּל טָהֳרוֹת שֶׁטִּיהֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כשיטתו, וְשָׂרְפוּם בָּאֵשׁ בפניו כדין תרומה טמאה, וְנִטְּנוּ עָלָיו שלא לקבוע עוד הלכה כמותו, וּבֵרְכוּהוּ – ונידוהו.

וְאָמְרוּ החכמים, מִי יֵלֵךְ וְיוֹדִיעֶנּוּ שנידוהו. אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא אֲנִי אֵלֵךְ ולא אדם אחר, שֶׁמָּא יֵלֵךְ אָדָם שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְיוֹדִיעֶנּוּ, וְנִמְצָא מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בגלל הקפדתו. מֶה עָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא, לָבַשׁ בגדים שְׁחוֹרִים וְנִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים לאות אבל וצער, וְיָשַׁב לְפָנָיו בְּרָחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת, כדין מנודה שאסור לשבת בארבע אמותיו. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲקִיבָא, מַה יּוֹם מְיוּמָּיִם – מדוע יושב הינך בריחוק ארבע אמות שלא כבשאר הימים, אָמַר לוֹ רבי עקיבא, רַבִּי כְּמִדּוֹמֶה לִי שֶׁחֲבֵירִים בְּדֵילִים מִמֶּךָּ, והבין רבי אליעזר שנתנדה על ידי חכמים. אַף הוּא – רבי אליעזר קָרַע בְּגָדָיו וְחָלַץ מִנְעָלָיו כדין מנודה, וְנִשְׁמַט מן הכסא וְיָשַׁב עַל גַּבֵּי קַרְקַע. זָלְגוּ עֵינָיו של רבי אליעזר דְּמָעוֹת, ועקב כך לָקָה הָעוֹלָם והתקלקל שְׁלִישׁ בַּזֵּיתִים – מיבול הזיתים, וּשְׁלִישׁ בַּחִטִּים וּשְׁלִישׁ בַּשְּׂעוֹרִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף בְּצֵק שֶׁבִּידֵי אִשָּׁה טֶפַח – התקלקל.

תָּנָא, אַף גְּדוֹל הָיָה – מכה גדולה היתה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שָׁנָתַן בּוֹ עֵינָיו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִשְׂרַף. וְאַף רַבָּן גַּמְלִיאֵל שהיה הנשיא ועל פיו נקבעה ההלכה כחכמים, הָיָה בָּא בְּסַפִּינָה באותו יום, וְעָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹל – סער בים לְהַטְבִּיעוֹ כדי לתבוע כבודו של רבי אליעזר. אָמַר רבן גמליאל, כְּמִדּוֹמֶה לִי שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא בִּשְׁבִיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס, עָמַד עַל רַגְלָיו וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם נָלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא לִכְבוֹדִי עָשִׂיתִי וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אַבָּא עָשִׂיתִי, אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ שֶׁלֹּא יֵרְבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל ויכנע היחיד לדעת הרוב, וכיון שאמר כן נָח הַיָּם מִזַּעְפּוֹ.

מספרת הגמרא: אִימָא שָׁלוֹם שהיתה דְּבִיתְהוּ – אשתו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֲחָתֵיהּ – אחותו דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל הֲוַאי – היתה, וּמַהֲוּא מַעֲשֶׂה וְאִילְּלָךְ שנידוהו, לֹא הֲוָה שָׁבְקָהּ לֵיהּ – לא הניחה לו לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמִיפַּל עַל אַפֵּיהּ – ליפול על פניו בתפילה, שחששה שמא ינזק אחיה רבן גמליאל מחמת הקפדתו של רבי אליעזר. תַּהֲוֹא יוֹמָא רֵישׁ יַרְחָא הֲוָה – יום אחד היה ראש חודש, וְאִיתַּלַּף לָהּ בֵּין מַלָּא לְחַסַּר – וטעתה בין חודש מלא לחודש חסר, שסברה שהחודש שעבר היה חסר והיום שהוא יום ל' הוא ראש חודש, ובעלה רבי אליעזר לא יפול על פניו ולא השגיחה עליו. אמנם לא היה כן אלא החודש שעבר היה מלא וראש חודש נקבע למחרת ביום שלשים ואחת, ובאותו יום שהוא יום ל' נפל על פניו, אֵיבָא דְּאָמְרֵי – ויש שאמרו שלכך לא השגיחה באותו יום על רבי אליעזר לפי שאָתָא עָנְיָא וְקָאֵי אַבָּבָא – שבא עני ועמד בפתח הבית וְאַפִּיקָא לֵיהּ רֵיפְתָּא – והוציאה לו לחם לאכול, וכשחזרה אַשְׁכְּחַהּ – מצאה את בעלה רבי אליעזר דְּנָפַל עַל אַנְפּוֹהִי. אָמְרָה לֵיהּ לרבי אליעזר, קוּם, קָטְלִית לְאָחִי – קום מנפילת אפים שכבר הרגת את אחי רבן גמליאל, אַדְּהָכִי – בתוך כדי שאמרה לו כך, נָפַק שִׁיפּוּרָא – יצא קול מִבֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשָּׁכִיב – שהוא נפטר. אָמַר לָהּ רבי אליעזר לאשתו מָנָא יָדַעְתְּ שאחיך רבן גמליאל נפטר, אָמְרָה לֵיהּ אשתו, כָּךְ מְקוּבָּלַנִי מִבֵּית אֲבִי אַבָּא כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלִים חוץ מִשַּׁעֲרֵי אוֹנָאָה, ולכך תבעו בשמים את כבודך.

בריייתא בדיני אונאת הגר: תָּנוּ רַבָּנָן, הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר בדברים עוֹבֵר בְּשִׁשָּׁה לָאוִין, וְהַלּוֹחֲצוֹ – הדוחקו לפרוע לו חוב כשיודע שאין לו מה לשלם, עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם – בשני לאוים.

מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא הַמְאַנֶּה שעובר בשלשה, דִּכְתִיבִי – שכן כתובים בענינו שְׁלֹשָׁה לָאוִין, והם 'וְגֵר לֹא תוֹנֶה' (שמות כב כ), 'וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אותו' (ויקרא יט לג), ועוד פסוק שנאמר בישראל (ויקרא כה יז) 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ', וְגֵר בִּכְלַל עֲמִיתוֹ הוּא ונכלל בלאו זה. אם כך לוֹחֲצוֹ נַמִּי שְׁלֹשָׁה כְּתִיבִי – הלא אף בדוחק את הגר נאמרו שלשה לאוים, 'וְלֹא תִלְחָצֻנּוּ' (שמות כב כ), 'וְגֵר לֹא תִלְחָץ' (שמות כג ט), ועוד פסוק שנאמר בישראל (שמות כב כד) 'אִם כָּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי גו' וְלֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה', והיינו שלא תתבע ממנו חובך כשאתה יודע שאין לו לשלם, וְגֵר בִּכְלָל 'עמיך' הוּא, ומדוע אמרו שעובר בשני לאוים בלבד. אֶלָּא אכן יש לשנות את הגירסא, וְאֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – הן המאנה והן הדוחק את הגר עובר בְּשִׁשָּׁה לאוים.

תָּנֵיא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, מִפְּנֵי מָה הַזְהִירָה תּוֹרָה בְּשִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת, וְאָמְרֵי לָהּ בְּאַרְבָּעִים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת בְּגֵר לנהוג עמו בכל אחד מישראל, מִפְּנֵי שֶׁפּוֹרֵהּ רָע – שיצרו רע ביותר והוא עלול בנקל לחזור לגיותו.

דורשת הגמרא: מַאי דִּכְתִיב – כיצד מתבאר הפסוק (שמות כב כ) 'וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם', ולכאורה מדוע היותנו גרים בארץ מצרים הוא סיבה שלא לצער ולא ללחוץ את הגר. אלא שנינו על כך ברייתא, (תנינא) [תַּנְיָא] רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מוּם שָׁבַף אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרֵךְ, וכיון שהייתם גרים במצרים גנאי הדבר שתצערו את הגר בדבר זה. וְהֵיכִי דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי, דְּזִקְנָה לֵיהּ וְקָפָא בְּדֵיוּתְקָהּ – מי שיש לו קרוב במשפחה שנתלה במצות המלכות, לֹא נִיתָּא לֵיהּ לַחֲבֵרֵיהּ וְקָנֵיהּ בֵּינֵיתָא לא יאמר לעבדו או לבן ביתו 'תלה לי דג זה', שכל הזכרת 'תליה' נחשבת לו לגנאי:

משנה

משנתינו דנה באיסורי אונאה השייכים בעניני מקח וממכר:

אֵין מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת – בעל שדות שאמר ללוקח אני מוכר לך כך וכך סאין משדה פלונית, אינו רשאי לערב בהם פירות משדה אחרת, אֲפִילּוּ אם מערב פירות חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים,